

Exsikáty: DOMIN et KRAJINA Fl. Českoslov. Exs., no 75. – Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 445. – Fl. Exs. Reipubl. Českoslov., no 1347. – PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 370. – TAUSCH Herb. Fl. Bohem., no 623b. – Extra fines: CALLIER Fl. Siles. Exs., no 1070. – DÖRFLER Herb. Norm., no 4669. – Fl. Exs. Austro-Hung., no 1328. – GANDOGER Fl. Gall. Exs., no 812. – REICHENBACH Fl. Germ. Exs., no 3035. – SCHULTZ Herb. Norm., no 503.

Oddenek válcovitý, vícehlavý, hustě a dl. čupřinatý. Lodyha 10–60 cm vys., přímá, hranatě rýhovaná, chudě větvená, bezlistá nebo s 1–2 listy. Listy řapíkaté, většinou přízemní, sytě zelené, v obrysu podlouhle vejčité až trojúhelníkovité, 3–4× zpeřené; lístečky (úzkrojky) jemné, niťovité, 4–6 mm dl., 0,2 mm šir., na vrcholu zašpičatělé, dol. úzkrojky lístků křížem přisedlé. Okolíky s 3–15 okolíčky, obal většinou chybí nebo je tvořen 2 štětinovitými listeny, listeny obalíčků malé, štětinovité. Okrajové květy a 1 prostřední květ okolíčku oboupohlavné, ostatní samčí; kalich nezřetelný; korunní lístky vejčité, 1,5–2,0 mm dl., 0,8–1,2 mm šir., bílé nebo načervenalé, na vrcholu přehnuté a slabě vykrojené; stylopodium nízce kuželovité. Merikarpia 5–10 mm dl., 2,5–5,0 mm šir., lysá, červenohnědá. VI–VIII. Hkf.

2n = 22 (ČR: 85. Kruš. hory)

Ekologie a cenologie: Horské louky a hole, rašelinné louky, pastviny. Na půdách vlhčích, v létě vysychavých, kamenitých i hlinitých, často humózních, vesměs na silikátovém podkla-

du. Ve společenstvech svazů *Polygono-Trisetion* (diagnostický druh), *Nardion* a *Violion caninae*. V Krušných a v Jizerských horách tvoří významnou součást tzv. „meových“ nebo „koprnickových“ luk.

Rozšíření v ČR: Pouze v mezofytiku a oreofytiku pohraničních pohoří a v přilehlých územích z. a s. části republiky. V termofytiku zaznamenán jediný přechodný druhotný výskyt ve fyt. o. 6. Džbán (u železniční stanice Kladno). Od suprakolinního do supramontánního stupně s těžištěm rozšíření v montánním stupni. (min.: Lipová u Šluknova, 380 m; max.: Krušné hory, Klínovec, ca 1 200 m). § Δ – Mapy: SLABÝ 1966:18; NĚMEČKOVÁ in HENDRYCH Acta Univ. Carol.-Biol. 1971: 285, 1973; SLAVÍK in Květena ČR 5:43, 1997.

M: 22. Halštr. vrch. (Rotava), 25. Kruš. podh. (Meziboří, ? †), 29. Doup. vrch. (Pustý zámek, ? †), 47. Šlukn. pah., 48. Luž. kotl. (mezi Rumburkem a Studánkou), 50. Luž. hory (Křížový Buk), 54. Ješ. hřb. (Hlubocký hřeben). – O: 85. Kruš. hory, 92. Jiz. hory, 93. Krk.

Dříve byl pěstován jako aromatická a léčivá rostlina. Na některých místech setrvává dodnes jako zbytek bývalé kultury nebo dokonce zplaněl (Žďárské vrchy, Karlštejn u Svatky).

Celkové rozšíření: Hory od jz. Evropy (s. Španělsko, j. Francie) po stř. Evropu, na severu v s. Anglii, Skotsku a Walesu, j. Norsku a Švédku, na jihu v Apeninách, Rumunsku a na Balkáně (Bulharsko, Bosna, Hercegovina, Černá Hora a Albánie). Středoevropská v. hranice rozšíření prochází Bystřickými horami v Polsku a Krkonošemi. – Mapy: MEUSEL et al. 1965:315; LEUTE 1969:93; WEINERT Flora, ser. B, 159:417, 1970; WEINERT et SCHUBERT Hercynia 15:364, 1978; HULTĚN NE 1986:703.

36. *Selinum* L. – olešník *)

Selinum LINNAEUS Sp. Pl., ed. 2, 350, 1762, nom. cons.

Vytrvalé byliny s vícehlavým oddenkem. Lodyhy přímé, vynikle rýhované, ostře hranaté. Listy dl. řapíkaté, 3–4× zpeřené; koncové úzkrojky podlouhle čárkovité, zakončené bělavou osinkatou špičkou. Okolíky z 15–30 okolíčků; obal většinou chybí, obalíčky vyvinuty. Kalich nezřetelný, koruna bílá nebo narůžovělá. Dvounažky vejcovitě okrouhlé, podél hřbetu mírně smáčklé, křídlatě hranaté; merikarpia s 5 vyniklými žebry; sekreční kanálky málo zřetelné, pod rýhami. – Jediný druh původní v Evropě. – Protandr. Entomogam.

1. *Selinum carvifolia* (L.) L. – olešník kmínolistý Tab. 77/2

Selinum carvifolia (LINNAEUS) LINNAEUS Sp. Pl., ed. 2, 350, 1762. – Syn.: *Seseli carvifolia* L. Sp. Pl. 260, 1753 p. p. – *Selinum angulatum* LAM. Fl. Franç. 3:419, 1779. – *Angelica carvifolia* SPRENGEL in R. et SCH. Syst. Veg. Linn. 6:606, 1820.

Exsikáty: Fl. Exs. Reipubl. Bohem. Slov., no 446, 1249. – PETRAK Fl. Bohem. Morav. Exs., no 1051. – Extra fines: Fl. Exs. Austro-Hung., no 1326. – Fl. Polon. Exs., no 351. – Fl. Rom. Exs., no 2956. – Fl. Siles. Exs., no 813. – HAYEK Fl. Stir. Exs., no 648. – Herb. Fl. Ross., no 565. – MAGNIER Fl. Selecta Exs., no 552.

Vytrvalé lysé byliny. Oddenek vícehlavý, slabě čupřinatý. Lodyha přímá, (30–)50–80(–100) cm

vys., v hor. části větvená, po celé délce vynikle rýhovaná, ostře hranatá, zejména pod okolíkem úzce křídlatě hranatá, listnatá. Listy přízemní a dol. lodyžní 3–4× zpeřené, s pochvovitě rozšířeným řapíkem; čepel v obrysu trojboce vejčitá, dl. řapíkatá, zpravidla 15–30 cm dl., lístky řapíkaté, peřenosečné, v obrysu vejčité s cípy úzkrojků podlouhle čárkovitými, plochými, na vrcholu slabě drsnými a zakončenými výraznou bělavou osinkatou špičkou; hor. listy v obrysu menší a méně členěné. Okolíky husté, složené z 15–20(–30) okolíčků; stopky okolíků i okolíčků hranaté a drsné; obal většinou chybí; listeny obalíčků četné, čárkovité

*) Zpracoval B. Křís a

kopinaté, na okraji úzce bíle lemované, brvité, zděli květních stopek. Kališní cípy nezřetelné; korunní lístky obsrdčité, 1,0–1,5 mm dl., bílé nebo narůžovělé. Merikarpia 2,5–4,0 mm dl., světle hnědá. VII–IX. Hkf.

2n = 22 (ČR: 13. Rožd. pah., 66. Hornosáz. pah.)

Poznámka: Od podobného druhu *Silaum silaus* se odlišuje bíle špičatými listovými úkrojky a křídlatě hranatými plody. Poněkud podobný je též druhu *Peucedanum palusire* (cf. FÖRSTER Gött. Florist. Rundbr. 6:73–74).

Ekologie a cenologie: Vlhké až zbahnělé louky nebo jiná vlhčí stanoviště se silně kolísající hladinou podzemní vody, někdy také sušší travinné porosty a křoviny. Půdy písčité, jílovité až rašelinné, většinou na kyselých podkladech. Je diagnostickým druhem svazu *Molinion*, též ve společenstvech svazu *Betulion pubescentis* a třídy *Nardo-Callunetea*. Jeho částečné ohrožení je spojené s regulačními úpravami toků a s postupným odvodňováním stanovišť.

Rozšíření v ČR: Vyskytuje se roztroušeně v celém území od planárního po submontánní stu-

peň; v oreofytiku vzácně (max.: Javorník na Šumavě, ca 900 m).

T: ve všech fyt. o. – M: 22. Halštr. vrch., 23. Smrč., 24. Hor. Pooří, 25. Krušn. podh., 26. Čes. les, 27. Tachov. bráz., 28. Těp. vrchy, 29. Doup. vrchy, 30. Jesen.-rak. ploš., 31. Plz., pah., 32. Křivokl., 33. Branž. hv., 34. Plán. hřeb. (sv. část), 35d. Břez. Podbrd. (roztr.), 36. Horaž. pah., 37. Šum.-novohr. podh. (dosti hojně), 38. Bud. pán., 39. Třeboň. pán., 40. Jihočes. pah., 41. Stř. Povlt., 42. Votic. pah., 45. Verneř. střed., 46b. Kaň. Labe, 48. Luž. kotl., 49. Frýdl. pah., 50. Luž. hory (Luž), 51. Polom. hory (Borek), 52. Ral.-bez. tab., 53. Podješ., 55. Čes. ráj, 56. Podkrk., 58. Sud. mezih., 59. Orl. podh., 62. Litomyš. pán., 63. Českomor. mezih., 64. Řičan. ploš., 65. Kutnoh. pah., 66. Hornosáz. pah., 67. Českomor. vrch., 69. Želez. hory, 70. Mor. kras, 71. Drah. vrch. (zvl. v jz. části okresu), 72. Zábř.-unič. úv., 73. Hanuš. rychleb. vrch., 74. Slez. pah., 75. Jes. podh. (vz.), 76. Mor. brána, 77+78+79+80+81+82. Moravskokarp. okr., 83. Ostr. pán. (roztr.), 84. Podbesk. pah. – O: 88c. Javorník, 91. Žďár. vrchy, 92. Jíz. hory, 93. Krk. (vz.), 95. Orl. hory, 96+97+98. Vých. Sud., 99a. Radh. Besk. (Staré Hamry; Trojanovice).

Celkové rozšíření: V Evropě souvisle od Pyrenejského poloostrova až po Ural a k jihu do s. Itálie, s. část Balkánského poloostrova a odtud přes Ukrajinu do stf. Povolží; na sever po j. Skandinávii a Pobaltí; zavlčen do Severní Ameriky. – Mapy: MEUSEL et al. 1978:316; HULTÉN NE 1986:708.

37. *Cnidium* CUSSON – jarva *)

Cnidium CUSSON Mém. Soc. Roy. Méd. 1782–1783:280, 1787. – Syn.: *Seseli* L. Sp. Pl. 259, 1753 p. p. min. – *Selinum* L. Sp. Pl., ed. 2, 350, 1762 p. p. min. – *Kadenia* LAVROVA et TIKHOM. Bjull. Moskov. Obšč. Ispyt. Prir., sect. biol., 91/2:93, 1986.

Lit.: BALÁTOVÁ-TULÁČKOVÁ E. (1965): *Cnidium venosi*, ein neuer Molinietalia-Verband. Vorläufige Mitteilung. Biológia, Bratislava, 20: 294–296. – LEUTE G. H. (1971): Untersuchungen über den Verwandtschaftskreis der Gattung *Ligusticum* L. (Umbelliferae). II. Ann. Naturhist. Mus. Wien 74:457–519. – PIMENOV M. G., TICHOMIROV V. N. et LAVROVA T. V. (1986): Revizija roda *Cnidium* Cuss. ex Jussieu (Umbelliferae – Apioideae). Bjull. Moskov. Obšč. Ispyt. Prir., sect. biol., 91/2:90–98. – GRULICH V. et CHYTRÝ M. (1993): Botanische Untersuchungen im Nationalpark Podyjí (Thayatal) und im grenznahen Österreich. Verh. Zool.-Bot. Ges. Österr. 130:1–31.

Vytrvalé, mimo naše území i jednoleté byliny. Lodyhy chudě větvené. Listy 2–4× zpeřené nebo peřenosečné, s úkrojky posledního řádu zpravidla kopinatými až čárkovitými. Okolíky složené, bohaté, husté, mírně vypouklé; obal zpravidla chybí, obalíčky přítomny v podobě štětinovitých listenů. Květy oboupohlavné nebo v okolíku přimíšený květy samčí; kalich nezřetelný; korunní lístky bílé nebo narůžovělé, obvejčité, na vrchole vykrojené; čnělky rozestálé, delší než stylopodium. Dvounažky vejcovité, z boku poněkud smáčklé, na průřezu téměř 6hranné; karpofor až k bázi rozdělený; merikarpia s 5 přibližně stejně vyvinutými žebry; sekreční kanálky na hřbetní straně valekulární, někdy vyvinuty i sekundární intrajugální, na komisurální straně 2–4. – Asi 20 druhů v Evropě a Asii až po Japonsko.

- 1a Lodyhy duté; listové úkrojky 1. řádu přisedlé, úkrojky posledního řádu čárkovité; plody 2–3 mm dl. 1. *C. dubium*
 b Lodyhy plné; lístky 1. řádu řapíčkaté, úkrojky posledního řádu kopinaté; plody 3–4 mm dl. 2. *C. silaifolium*

1. *Cnidium dubium* (SCHKUHR) THELL. – jarva žilnatá Tab. 82/1

Cnidium dubium (SCHKUHR) THELLUNG in HEGI Ill. Fl. Mittel-Eur. 5/2:1305, 1926. – Syn.: *Seseli dubium* SCHKUHR Bot. Handb. 1:217, 1791. – *Seseli venosum* HOFFM. Fl. Germ. 3:44,

1800. – *Cnidium venosum* (HOFFM.) KOCH Nova Acta Acad. Leop. Carol. 12/1:109, 1824. – *Selinum dubium* (SCHKUHR) LEUTE Ann. Naturhist. Mus. Wien 74:501, 1971. – *Kadenia dubia* (SCHKUHR) LAVROVA et TIKHOM. Bjull. Moskov. Obšč. Ispyt. Prir., sect. biol., 91/2:93, 1986.

*) Zpracoval V. Grulich

Tab. 77: 1 *Silaum silaus*, 1a – báze lodyhy s kořenem, 1b – dolní list, 1c – úkrojek lístku, 1d – plod, 1e – příčný řez plůdkem. – 2 *Selinum carvifolia*, 2a – dolní list, 2b – lístek, 2c – plod, 2d – příčný řez plůdkem.

352 *Silaum* / *Foeniculum*

